

NOORDZEEOVERLEG

Aan de Minister van Infrastructuur en Waterstaat
en coördinerend Minister voor de Noordzee
Mark Harbers

de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Piet Adema

de Minister voor Klimaat en Energie
Rob Jetten

Datum 15 maart 2023

Betreft Behandeling Partiële herziening Programma Noordzee in
het Noordzeeoverleg van 8 maart 2023 ten behoeve van
uw overleg op 30 maart 2023

Noordzeeoverleg
www.noordzeeoverleg.nl

Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL)

Rijnstraat 8
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

Contactpersoon

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Kenmerk

IENW/BSK-2023/69590

Mijne heren ministers,

In het Noordzeeoverleg van 8 maart 2023 is overlegd over het proces en de hoofdlijnen van de scopebepaling voor de Partiële herziening van het Programma Noordzee 2022-2027. Dit ter voorbereiding van het aangekondigde overleg van de betrokken bewindspersonen op 30 maart 2023. Met deze brief breng ik graag de conclusies vanuit het Noordzeeoverleg voor de Partiële herziening van het Programma Noordzee 2022-2027 onder uw aandacht.

Allereerst wil ik de waardering vanuit het Noordzeeoverleg overbrengen voor de integrale aanpak van het proces voor het opstellen van de Partiële herziening van het Programma Noordzee 2022-2027. Het is belangrijk om, overeenkomstig het Noordzeeakkoord, in gezamenlijkheid vervolgstappen te zetten voor de energietransitie, de natuurtransitie en de voedseltransitie op de Noordzee na 2030 en continuïteit te bieden.

Scope bepaling Partiële herziening Programma Noordzee 2022-2027.

In het Noordzeeoverleg hebben de partijen de behoefte aangegeven om de integraliteit te waarborgen bij de totstandkoming van de Partiële herziening. Stakeholders en overheid hechten eraan om in het Noordzeeoverleg samen te werken aan de Partiële herziening en om in gezamenlijkheid bij te dragen aan de kernbeslissing van het Rijk over de Noordzee. In deze brief wil ik ook standpunten vanuit de verschillende NZO-clusters onder uw aandacht brengen.

De maritieme sector heeft ten aanzien van clearways, zoals de beoogde clearway Esbjerg-Hull, aandacht gevraagd voor de scheepvaartveiligheid en de breedte van corridors. De richtlijnen voor clearways, zoals opgesteld door de IMO zijn daarvoor uitgangspunt. Speciale aandacht is gevraagd voor de breedte van de clearway bij het gebied 6/7. Voor de maritieme sector zijn het schrappen van zoekgebieden 5-middenberm en 8 en het aanpassen van zoekgebied 4 ten behoeve van het scheepvaartverkeer speerpunten. Daarnaast vraagt de scheepvaartsector om een duidelijke samenhang tussen VAWOZ en de Partiële herziening.

Ook de sector energie vraagt aandacht voor de richtlijnen die van toepassing zijn voor de maritieme clearways. De energiesector stelt voor om kritisch te kijken naar

de ruimtelijke inpassing, gezien het ruimtebeslag in en na 2030 met de geplande energieopbrengst op de Noordzee. De energiesector is zich ten volle bewust van de complexiteit van een integrale aanpak waarin vele belangen moeten worden gewogen. De energiesector signaleert de voortdurende vraag om het versnellen en vergroten van de energieopbrengst op de Noordzee. In de sector bestaat de behoefte om de verschillende scenario's voor de verdere versnelling van de windenergie op zee te toetsen aan de mogelijkheden van aanlanding, specifiek in de samenhang van het Programma Noordzee en PVAWOZ.

De voedsel en visserijsector beseft dat de verschillende transities op de Noordzee een claim doen op de beschikbare ruimte. De sector heeft begrip voor deze situatie en vraagt meer aandacht voor medegebruik en meervoudig gebruik, inclusief natuur, in windparken en multifunctioneel ruimtegebruik op de Noordzee. Dit met verwijzing naar de Kamerbrief van de minister van LNV "Startnotitie voor de Visie voedsel uit zee en grote wateren" van 7 februari 2023. De transities maken voor de sector een te grote inbreuk op de beschikbaarheid van visgronden. De voedsel en visserijsector doet een beroep op alle partijen om in gezamenlijkheid te bepalen hoe de belangrijkste visgronden toegankelijk kunnen blijven.

De NGO's vragen aandacht voor de ecologische draagkracht van de Noordzee en de aanvullende maatregelen die nodig zijn voor natuurherstel en behoud. In aanvulling op onderzoek vragen de NGO's om overleg over aanvullend beleid om de goede milieutoestand op de Noordzee te behalen en om te voldoen aan Europese verplichtingen. Enerzijds met maatregelen om drukfactoren op het ecosysteem te verlagen en anderzijds met maatregelen om de natuur te versterken en te herstellen. Een bijdrage kan worden geleverd door aanwijzing van nieuwe Vogelrichtlijngebieden en de implementatie van de bepalingen in het Noordzeeakkoord voor beschermde gebieden. De NGO's hechten eraan een terugvalpositie te formuleren in het geval het onmogelijk blijkt de doelstelling van 50GW te realiseren binnen de ecologische draagkracht van de Noordzee.

Cumulatieve berekening ecologische effecten in de Partiële Herziening
In het Noordzeeoverleg is gesproken over de mogelijkheid om gebruik te maken van een benadering volgens de Verkenning Ecologische Cumulatieve Impact (VECI) in aanvulling op het, in het NZA aangegeven, KEC. In het Noordzeeoverleg bestaat begrip voor het gebruik van de VECI in het begin van een planvormingstraject, zolang op een later moment de KEC wordt uitgevoerd.

Het Noordzeeoverleg hecht aan het verkrijgen van betere kennis en inzichten in cumulatieve effecten en vindt het van belang empirische inzichten een plek te geven in de procedure voor de aanwijzing van windenergiegebieden. De sturing op een goede milieutoestand en natuurversterkende en beschermende maatregelen blijft daarbij een cruciaal criterium.

Het Noordzeeoverleg concludeert dat de VECI beschouwd kan worden als een tussenstap om, op een pragmatische manier, van een kwalitatieve inschatting van ecologische effecten tot een kwantitatieve berekening in de KEC te komen. De VECI zal de KEC niet vervangen.

Slotopmerkingen

Het Noordzeeoverleg staat constructief ten opzichte van de Partiële herziening van het Programma Noordzee 2022-2027. Voor het Noordzeeoverleg gaat het om de balans in de energietransitie, de natuurtransitie en de voedseltransitie in samenhang met de maritieme sector.

De Partiële herziening van het Programma Noordzee richt zich in het licht van het kabinetsbeleid en de geopolitieke situatie primair op de ambitie voor de versnelde uitrol van windenergie op zee en de clearways voor het scheepvaartverkeer.

In aanvulling op en ten behoeve van de balans tussen de verschillende transitie op de Noordzee vragen maatregelen voor de natuurtransitie en de voedseltransitie in het Noordzeeoverleg bij de behandeling van de Partiële herziening aandacht.

Voor de natuurtransitie spelen in aanvulling op het Noordzeeakkoord Europese en internationale initiatieven om de bescherming van zeeën en oceanen op een hoger plan te brengen. Deze initiatieven vragen om goed overleg, voorbereiding en anticiperend optreden.

Voor de voedseltransitie verkeert de visserijsector in een complexe situatie. Overeenkomstig het Noordzeeakkoord is het voor de voedsel en visserijsector van het grootste belang om ook in het kader van de Partiële herziening van het Programma Noordzee 2022-2027 meer mogelijkheden te bieden voor medegebruik binnen windparken en meer helderheid te geven over gebieden die behouden kunnen blijven voor de visserij. Vanuit het Noordzeeoverleg zet ik mij in om de voedseltransitie en de ontwikkeling van een voedselvisie uit zee en grote wateren te ondersteunen.

Met belangstelling zie ik uit naar de conclusies van het bewindslieden overleg over de Partiële herziening Programma Noordzee 2022-2027!

Hoogachtend,

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Sybilla M. Dekker
Voorzitter Noordzeeoverleg

Appreciatie NZO-brief door het Rijk

Brief aan minister IenW, LNV en K&E over partiële herziening programma Noordzee 2022-2027

In het Noordzee Overleg (NZO) van 8 maart heeft consensusgericht overleg plaatsgevonden over de scope en ambitie van de Partiële Herziening (PH) van het Programma Noordzee 2022-2027. De voorzitter van het NZO, mevrouw Sybilla Dekker, geeft in haar brief van 15 maart aandachtspunten mee, op basis van het overleg in het NZO. Deze aandachtspunten zijn bedoeld ter overweging bij de besluitvorming in het BWO over de scope en ambitie van de PH van het Programma Noordzee op 30 maart. Omdat de partijen in het NZO soms tegengestelde belangen hebben, is consensus niet altijd mogelijk. Hoewel een integraal beeld wenselijker was geweest, heeft de voorzitter daarom aandachtspunten per sector samengevat. In de tabel hieronder wordt puntsgewijs op de opgebrachte aandachtspunten ingegaan en aangegeven op welke wijze ze worden geadresseerd (in de PH, in ander beleid, of niet verder opgepakt).

Wat wil de sector?	Hoe gaan wij ermee om? En wordt het opgepakt in de PH of opgepakt in ander beleid of wordt het niet opgepakt
Maritieme sector Aandacht voor clearways, scheepvaartveiligheid en de breedte van corridors. Speciaal ook voor breedte van de clearway bij het gebied 6/7.	De veiligheidsstudies, met name ook in de Formal Safety Assessment (FSA) die samen met Duitsland wordt uitgewerkt, besteden vanzelfsprekend aandacht aan de scheepvaartveiligheid en de breedte van scheepvaartcorridors (clearways, routes). De richtlijnen van de IMO worden hierbij gebruikt. Dit aandachtspunt is daarmee onderdeel van de PH.
Maritieme sector Schrappen van zoekgebieden 5-middenberm en 8 en het aanpassen van zoekgebied 4 ten behoeve van het scheepvaartverkeer.	Conform punt 9 van de BWO-notitie zal de PH een zoekgebiedenkaart bevatten voor het Programma Noordzee 2028-2033. Daarbij wordt voorgesteld de zoekgebieden 5-middenberm en 8 te schrappen en het zoekgebied 4 aan te passen. Dit is conform de wens van de maritieme sector.
Energiesector Aandacht voor de richtlijnen die van toepassing zijn voor de maritieme clearways.	Tijdens de verkennende fase is bekeken of er in de noordelijke Noordzee meer ruimte nodig is voor veiligheidsbuffers, vanwege de grotere kans daar op extreme weeromstandigheden dan op de zuidelijke Noordzee. Dit bleek niet nodig. Tegelijkertijd is verminderd ruimtebeslag ook niet aan de orde. Het onderwerp heeft dus al aandacht gekregen, maar leidt niet tot aanpassingen. Zoals ook in het NZO-verslag van 8 maart staat: <i>"In het noorden zijn door de weersomstandigheden extra risico's op incidenten. Er is gekeken of de ruimte daar groter moet zijn. Dat is niet nodig."</i>
Energiesector Dat er kritisch gekeken wordt naar de ruimtelijke inpassing.	De ruimtelijke samenhang tussen windenergie en mijnbouw wordt, conform punt 5 van de BWO-notitie, besproken in de Kamerbrief "Ruimtelijke samenhang tussen windenergie op zee en mijnbouw". Deze brief bevat juridische en procesmatige oplossingsrichtingen, die concrete handvatten bieden om als Rijk, in de context van alle gebruik en natuur, meer anticiperend ruimtelijke sturing te kunnen geven. Dit wordt tevens verwerkt in de PH. Aan de zorg van de sector wordt dus tegemoetgekomen.
Energiesector Heeft de behoefte om de verschillende scenario's voor de	De aanlanding van windenergie van zee door middel van stroomkabels en waterstofleidingen is onderwerp van Programma Verbindingen Aanlanding Windenergie op Zee

<p>verdere versnelling van de windenergie op zee te toetsen aan de mogelijkheden van aanlanding, specifiek in de samenhang van het Programma Noordzee en pVAWOZ. Ook de scheepvaartsector vraagt om een duidelijke samenhang tussen pVAWOZ en de PH.</p>	<p>(pVAWOZ 2031-2040). Hierin vindt een integrale afweging over de tracés plaats. Vanuit welke windenergiegebieden aanlanding plaatsvindt is onderwerp van de PH. Daarbij wordt rekening gehouden met de benodigde ruimte voor energie-infrastructuur in de betreffende windenergiegebieden. Omdat voor het windenergiegebied Nederwiek al drie ruimtelijke procedures voor aanlandingen lopen en het programma VAWOZ zich richt op de periode 2031-2040 met een doorkijk naar 2050, komen de windenergie- en zoekgebieden voor het onderzoek in het programma VAWOZ niet helemaal overeen met de windenergie- en zoekgebieden die onderdeel van de PH zijn. Met het oog op de samenhang tussen de PH en PVAWOZ vindt regelmatig afstemming plaats.</p>
<p>Voedsel en visserijsector Meer aandacht voor medegebruik en meervoudig gebruik, inclusief natuur, in windparken en multifunctioneel ruimtegebruik op de Noordzee. En in gezamenlijkheid bepalen hoe de belangrijkste visgronden toegankelijk kunnen blijven.</p>	<p>Het Rijk herkent de zorg van de voedsel- en visserijsector. Het herordenen van de fysieke ruimte op de Noordzee heeft impact op het traditionele gebruik door de visserij. De belangen van de visserij worden daarom meegewogen in de PH. Waar mogelijk worden belangrijke visgronden ontzien. Conform punt 2 van de BWO-notitie wordt het voor visserij belangrijke aangewezen windenergiegebied Lagelander wanneer enigszins mogelijk ontzien.</p>
<p>NGO's Aandacht voor de ecologische draagkracht van de Noordzee.</p>	<p>De ecologische draagkracht is een randvoorwaarde bij de uitrol van windenergie op zee; dit is ook vastgelegd in het Programma Noordzee 2022-2027 en het Noordzeeakkoord. Via de PH worden windenergiegebieden binnen de vastgelegde zoekgebieden nader beschouwd. De PH gaat niet over de realisatie van windparken. De (cumulatieve) ecologische effecten van de te beschouwen gebieden worden tijdens de PH kwalitatief beoordeeld in de plaats van kwantitatief binnen een planMER. Ook de kwalitatieve effecten op natuurgebieden worden meegenomen in een Passende Beoordeling. Bij vaststelling van de PH zal nog onzeker zijn in hoeverre met te maken keuzes daadwerkelijk binnen de ecologische draagkracht van de Noordzee kan worden gebleven. Deze ecologische ruimte dient te zijn aangetoond voorafgaand aan de vaststelling van kavelbesluiten. De ecologische draagkracht en de dan geldende (Europese) milieuwetgeving zijn randvoorwaardelijk.</p>
<p>NGO's Aandacht voor de aanvullende maatregelen die nodig zijn voor natuurherstel en behoud.</p>	<p>Het Rijk zet ook in op aanvullende versterkende natuurmaatregelen, naast de wettelijk verplichte mitigerende en compenserende maatregelen. Maatregelen voor natuurversterking zullen worden vormgegeven in het nieuwe Programma Natuurversterking Noordzee. Dit is geen onderdeel van de PH. Het Rijk zal het NZO informeren over de opzet en te ontwikkelen maatregelen binnen dit Programma.</p>
<p>NGO's Aanvullend beleid om de goede milieutoestand op de Noordzee te behalen.</p>	<p>De Kaderrichtlijn Mariene Strategie gaat hierop in, maar volgt zijn eigen ritmiek. Wel wordt parallel aan de Partiële Herziening gewerkt aan de nieuwe Mariene Strategie deel 1: Actualisatie van huidige milieutoestand, goede milieutoestand, milieudoelen en indicatoren.</p>

	Conform punt 8 van de BWO-notitie wordt deze MS1 indien nodig opgenomen als bijlage bij de PH.
NGO's Voldoen aan Europese verplichtingen.	Uiteraard wordt te allen tijde voldaan aan de Europese verplichtingen. Wel zijn op Europees niveau diverse processen gaande waarover nog geen besluitvorming is. Denk hierbij aan onder andere de Europese Biodiversiteitsstrategie, de Natuurherstelwet en de REPowerEU. De uitkomsten van de besluitvorming en de gevolgen ervan zijn nu onvoldoende in te schatten. Hier wordt door het Rijk wel al aan gewerkt. Zo is er bijvoorbeeld het 'interdepartementale beleidsonderzoek (IBO) biodiversiteit' waarin onderzoeken plaatsvinden naar mogelijke scenario's voor nieuwe doelstellingen die in Europa geformuleerd worden (Europese Biodiversiteitstrategie, natuurherstelverordening), en worden daarin beleidsopties geformuleerd om invulling te geven aan deze scenario's.
NGO's Bijdrage door aanwijzing van nieuwe Vogelrichtlijngebieden en de implementatie van de bepalingen in het Noordzeeakkoord voor beschermde gebieden.	Ook werkt het Rijk parallel aan de PH aan de afspraken uit het NZA over beschermde gebieden en zullen kwalificerende Vogelrichtlijngebieden op zee aangewezen worden.
NGO's Dat een terugvalpositie wordt geformuleerd in het geval het onmogelijk blijkt de doelstelling van 50GW te realiseren binnen de ecologische draagkracht van de Noordzee.	De PH reserveert ruimte voor nieuwe windparken door de aanwijzing van windenergiegebieden. Of daarbinnen daadwerkelijk alle ruimte gebruikt kan worden voor de realisatie van windparken hangt af van meerdere factoren. Een terugvaloptie is daarom niet nodig. Conform agendapunt 1 van de BWO-notitie ligt juist besluitvorming voor over de ambitie voor windenergie op zee als 23-26 GW.
Algemeen besproken in NZO-overleg. Begrip dat cumulatieve effecten tijdens PH kwalitatief bepaald worden, zekerheid dat cumulatieve berekeningen wel plaats gaan vinden.	De cumulatieve ecologische effecten worden kwalitatief bepaald tijdens de PH (methodiek Verkenning Ecologische Cumulatieve Impact = VECI). In het vervolgtraject worden de cumulatieve ecologische effecten kwantitatief bepaald.
Algemeen besproken in NZO-overleg. Aandacht voor de samenhang tussen de voedsel-, natuur- en energietransitie	Punt 11 van de BWO-notitie benoemt aspecten die worden betrokken bij de besluitvorming ten einde de integraliteit te waarborgen. Punt 8 beschrijft bovendien de additionele opgaven die niet kunnen wachten tot een volgend Programma Noordzee en daarom worden meegenomen.